

Марамуха Н. П.

Комунальне некомерційне підприємство
"Центр первинної медико-санітарної допомоги №10"
Запорізької міської ради, сімейний лікар,
м. Запоріжжя
ORCID: 0000-0001-8966-3529

ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ ГОТОВНОСТІ ДО НАДАННЯ ДОЛІКАРСЬКОЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ЯК ПРОБЛЕМА ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті проаналізовано сучасний стан формування готовності до надання долікарської медичної допомоги у майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту. Акцентовано увагу на тому, що в державному стандарті освіти бакалаврів спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» здатність надавати долікарську медичну допомогу при невідкладних станах та патологічних процесах в організмі людини визначено одним з програмних результатів навчання. Констатовано, що проблема формування цієї готовності ще не здобула належного висвітлення у наукових джерелах. Виокремлено суперечності професійної підготовки майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту у контексті формування їхньої готовності до надання долікарської медичної допомоги. Зроблено **висновок**, що на сьогоднішньому етапі розвитку наукового знання є доцільним проведення дослідження на тему «Підготовка майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до надання долікарської медичної допомоги», об'єктом якого є освітній процес бакалаврів спеціальності 017 «Фізична культура і спорт», а предметом виступають педагогічні умови підготовки майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до надання долікарської медичної допомоги. Представлено науковий апарат цього дослідження, а також показано його наукову новизну та практичне значення. **Методологічну основу** дослідження становитимуть теорія діяльності О. Леонт'єва; соціально-когнітивна теорія А. Бандури; квазіпрофесійний, компетентнісний і кредитно-модульний підходи до формування змісту освітнього процесу в закладах вищої освіти; принципи поєднання теорії з практикою, науковості, поступовості, які закладають теоретичний фундамент для конструювання інноваційного процесу підготовки майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до надання долікарської медичної допомоги, а також створюють термінологічну базу для формулювання авторських положень.

Ключові слова: бакалавр фізичної культури і спорту, готовність, долікарська медична допомога.

Maramukha N. Readiness formation for pre-medical care provision among future bachelors of physical culture and sport as professional training issue. The article analyses the current state of readiness formation among future bachelors of physical culture and sport for pre-medical. The emphasis is placed on the fact that in the state standard of education of bachelors in specialty 017 "Physical Culture and Sport" the ability to provide pre-medical care for emergencies and pathological processes in the human body is defined as one of the program learning outcomes. It is stated that the problem of forming this readiness does not have the proper coverage in scientific sources. The contradictions of professional training of future bachelors of physical culture and sports in the context of the formation of their readiness to provide pre-medical care are highlighted. To sum it up, at the present stage of development of scientific knowledge it is advisable to conduct research on "Preparing future bachelors of physical culture and sport to provide pre-medical care". The research object is the educational process of bachelors in specialty 017 "Physical Culture and Sport", and the research subject is the pedagogical conditions of preparation of future bachelors of physical culture and sport for pre-medical care provision. The scientific apparatus of the research as well as its scientific novelty and practical significance are shown. **Methodological background** for research is based on O. Leontiev's theory of activity; A. Bandur's social and cognitive theory; quasi-professional, competence bases as well as credit-modular approaches on content formation of educational at higher educational process institutions; principle of combining theory with practice, scientificity, gradualness. These are the theoretical foundation for constructing an innovative process of preparing future bachelors of physical culture and sport to provide pre-medical care, as well as create a terminological basis for formulating author's positions.

Key words: bachelor of physical culture and sport, readiness, pre-medical care.

Постановка проблеми у її загальному вигляді. Виконання професійних обов'язків працівниками галузі фізичної культури і спорту не залежно від місця роботи і посади пов'язане із підвищеним ризиком виникнення нещасних випадків і невідкладних станів у спортсменів, споживачів фізкультурно-оздоровчих послуг або здобувачів освіти різних рівнів.

Очевидно, для того, щоб тренер, інструктор або професійний спортсмен був готовий адекватно діяти у критичній ситуації, пов'язаній із раптовим погіршенням здоров'я людини він має володіти основами медичних знань та найпростішими практичними уміннями з надавання невідкладної допомоги. Традиційно на забезпечення готовності до надання першої (долікарської)

медичної допомоги при нещасних випадках і невідкладних станах у процесі підготовки фахівців фізичної культури і спорту спрямовується певна частина змісту освітнього процесу.

До недавнього часу така підготовка відбувалася доволі стихійно – на розсуд авторів освітніх програм, однак з 2019 р. необхідність такої підготовки була зафіксована у компетентностях і програмних результатах навчання у державному стандарті підготовки бакалаврів спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» [9].

З введенням цього стандарту, освітній процес зіткнувся із рядом утруднень, пов'язаних, перш за все, з особливостями контингенту майбутніх фахівців фізичної культури і спорту; відсутністю матеріального забезпечення, необхідного для навчання здобувачів освіти правильному здійсненню найпростіших медичних маніпуляцій; відсутністю відповідного методичного забезпечення і дидактичного матеріалу. Ці складності стали основою суперечностей між:

- очікуванням стейкхолдерів щодо готовності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту до надання долікарської допомоги у невідкладних станах й реаліями навчання на факультетах фізичного виховання, які не створюють умов для переведення теоретичних знань, отриманих студентами з анатомії, фізіології та набутого життєвого досвіду у здатність ефективно діяти при раптовому погіршенні самопочуття інших людей;

- необхідністю набуття майбутніми фахівцями фізичної культури і спорту досвіду надання долікарської допомоги в конкретних ситуаціях спортивної і фізкультурної діяльності і дефіцитом методів квазіпрофесійної підготовки, спрямованих на формування та розвиток відповідних компетентностей;

- вимогами професійної діяльності тренерів-викладачів, інструкторів фізичної культури і спорту щодо готовності надавати долікарську допомогу в конкретних ситуаціях та дефіцитом методів професійної підготовки, спрямованих на формування та розвиток відповідних умінь, адаптованих до специфіки конкретних видів спорту і рухової діяльності;

- необхідністю комплексного оцінювання рівня готовності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту до надання долікарської медичної допомоги та браком об'єктивних діагностичних інструментів, адаптованих до специфіки освітнього процесу бакалаврів спеціальності 017 «Фізична культура і спорт».

Наявність нерозв'язаних суперечностей вказує на необхідність удосконалення професійної освіти майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в аспекті формування у них готовності до надання долікарської медичної допомоги при нещасних випадках і невідкладних станах.

Методологічну основу дослідження становить теорія діяльності О. Леонтьєва; соціально-когнітивна теорія А. Бандури; квазіпрофесійний, компетентнісний і кредитно-модульний підходи до формування змісту освітнього процесу в закладах вищої освіти; принципи поєднання теорії з практикою, науковості, поступовості, які закладають теоретичний фундамент для конструювання інноваційного процесу підготовки майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до надання долікарської медичної допомоги, а також створюють термінологічну базу для формулювання авторських положень.

Аналіз джерел і виклад основних результатів дослідження. Теоретичну і методологічну основу для конструювання професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту закладено в наукових працях Р. Клопова [3], А. Сват'єва [8], Л. Суценко [10], у яких визначено й обґрунтовано основні принципи, цільові орієнтири, структурно-логічні схеми, педагогічні умови формування ключових професійно-педагогічних компетентностей майбутніх тренерів-викладачів.

Разом з тим, знайомство з освітньо-професійними програмами, робочими програмами дисциплін медико-біологічної спрямованості, практикою їх викладання і різних ЗВО показує, що методи формування знань, умінь і психологічної готовності, необхідних для ефективного надання долікарської медичної допомоги у галузі фізичної культури і спорту, мають несистемний і не завжди конструктивний характер. А інколи, ці методи є взагалі формальними.

Резерви для удосконалення освітнього процесу бакалаврів спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» знаходимо в наукових працях, у яких розглянуто: загальні питання збереження здоров'я людини у контексті занять фізичною культурою та спортом (С. Мельнов, Л. Шахліна); проблеми патогенезу, клінічної картини, профілактики захворювань та травм у спортсменів (Т. Кулемзіна, М. Левін, О. Лисенко), практичні аспекти надання першої допомоги спортсменам у разі отримання травм (А. Русакова). Ці праці описують етимологію виникнення порушень у стані здоров'я, пов'язаних із спортивною та фізкультурною діяльністю, а також описують алгоритми надання долікарської допомоги спортсменам у разі отримання ними травм.

Нашу увагу привертають також наукові публікації, у яких з наукової точки зору розглянуто проблему підготовки здобувачів освіти різноманітних напрямів (І. Діамант, Н. Жаботинська, О. Картавий, Є. Марченко, С. Мухіна, А. Смирнов), а також сфери фізичної культури і спорту (О. Юшковська) до надання першої долікарської допомоги в невідкладних станах при травмах, нещасних випадках, отруєннях, гострих захворюваннях.

Привертають також увагу підручники та навчальні посібники за авторством Л. Балацької,

П. Маркворта, П. Назара, В. Осіпова, В. Сокрута, у яких розкриваються питання профілактики спортивного травматизму та надання спортсменам першої долікарської допомоги у разі одержання травм; описано правила техніки безпеки під час тренувань і занять з фізичного виховання; схарактеризовано також невідкладні стани та першу долікарську допомогу у разі їх виникнення.

Утім, більшість публікацій, що стосується підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту до надання долікарської допомоги описують алгоритми надання такої допомоги, залишаючи поза увагою процес підготовки здобувачів освіти до повноцінного набуття компетентностей, необхідних майбутньому фахівцю при виникненні критичної ситуації, пов'язаної із травмою або гострим станом потерпілого.

Іншими словами, аналіз наукових джерел показує, що, хоча зміст підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту до надання долікарської медичної допомоги представлений достатньо повно, на сьогодні бракує досліджень, присвячених організації відповідного освітнього процесу в аспекті практичного набуття бакалаврами спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» навичок надання невідкладної долікарської допомоги.

Таким чином, актуальним постає розроблення теоретичних і практичних засад формування у майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту навичок невідкладної долікарської медичної допомоги, а також експериментальна перевірка ефективності інноваційних методів навчання студентів наданню першої медичної допомоги у невідкладних станах на заняттях з фізичної культури, а також змагально-тренувальному процесі. Саме тому автором розпочато дослідження питання підготовки майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до надання долікарської медичної допомоги, яке передбачає розв'язання таких завдань:

- проаналізувати сучасний стан проблеми підготовки майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до надання долікарської медичної допомоги;
- уточнити зміст професійної якості «готовність майбутнього бакалавра фізичної культури і спорту до надання долікарської медичної допомоги»;
- визначити необхідні й достатні педагогічні умови підготовки майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до надання долікарської медичної допомоги;
- розробити структурно-логічну схему підготовки майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до надання долікарської медичної допомоги й втілити її у навчально-методичних комплексах визначених дисциплін;
- розробити методику оцінювання готовності майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до надання долікарської медичної допомоги;
- експериментально перевірити ефективність впровадження авторських інновацій з підготовки майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до надання долікарської медичної допомоги.

Розв'язання поставлених завдань ґрунтується на положеннях теорії діяльності (Б. Ананьєв, Л. Виготський, О. Леонтьєв, Б. Ломов, С. Рубінштейн, Д. Узнадзе та ін.) про те, що діяльність людини виступає як активна її взаємодія з навколишньою дійсністю, у ході якої вона виступає суб'єктом, який цілеспрямовано впливає на об'єкти і задовольняє таким чином власні потреби [4]. У відповідності до цієї теорії діяльність людини поєднує у собі два взаємозалежні аспекти: інтеріоризацію та екстеріоризацію.

Інтеріоризація представляє собою зміну самого суб'єкта через поступове перетворення зовнішньої предметної дії у внутрішні розумові дії. У процесі інтеріоризації формуються поняття, узагальнення, прийоми дії, внутрішні програми. Процес інтеріоризації зовнішніх дій здійснюється завдяки слову, яке є знаком зовнішньої дії [4].

Екстеріоризацію є активним перетворенням світу суб'єктом, приведення його у відповідність до образу, який є результатом психічних процесів. Іншими словами, екстеріоризація є практичною реалізацією внутрішньої, раніше інтеріоризованої дії, програми; втіленням задумів суб'єкта діяльності, реалізації його планів і програм [4].

Іншою методологічною основою дослідження нами визначено соціально-когнітивну теорію А. Бандури, одним із ключових термінів якої є термін «самоєфективність» – уміння людини усвідомлювати власні здібності, моделювати поведінку, яка є ефективною в певній ситуації та дозволяє людині змінюватися відповідно до власного бачення самої себе та функціонувати в суспільстві. Згідно з теорією, є чотири джерела самоєфективності людини: «оволодіння майстерністю, соціальне моделювання, вербальне підкріплення, психічний стан» [1].

Визначальним є положення А. Бандури, що соціальна ефективність людини залежить від того, наскільки вона вважає себе компетентною в певній діяльності, тобто люди, як правило, будуть більш успішними під час виконання завдань, стосовно яких у них є впевненість у особистій ефективності [1].

Ця теорія останнім часом використовується західними вченими для осмислення закономірностей професійного розвитку різних категорій фахівців, зокрема педагогів [5; 6]. Авторами наголошується, що вона дає змогу обґрунтувати схему педагогічної діяльності, спрямованої на підвищення ефективності дій у різних професійних ситуаціях.

Важливим положенням, виведеним з теорії А. Бандури, є те, що навички надання долікарської допомоги можуть бути сформовані на основі загальної схеми:

- усвідомлення здобувачем освіти мети діяльності і власних здібностей, їхнє співвіднесення; складення моделі діяльності, а також формування мотивації;
- виконання дій, необхідних для досягнення поставленої мети, за умови активного зворотного зв'язку з компетентним середовищем;
- застосування нового вміння або навички в знайомій ситуації (можливо, декількома способами);
- адаптація навички до незвичної ситуації [5, с. 22].

Компетентнісний підхід визначаємо визначальним для розв'язання поставлених завдань. У Законі України «Про вищу освіту» компетентність пояснюється як динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти [7].

На відміну від класичної триади «знання, уміння, навички», компетентність охоплює не тільки когнітивну й операційно-технологічну, а й аксіологічну, мотиваційну, соціальну та поведінкову сфери особистості та відображає не тільки здатність, а й готовність суб'єкта до діяльності, заснованої на особистих знаннях і досвіді.

Квазіпрофесійний підхід передбачає формування досвіду студентів в умовах максимально наближених до реальної професійної діяльності. Завдяки такому підходу професійна підготовка здобувачів освіти набуває ознак предметної реалізації принципів поєднання теорії з практикою, науковості, поступовості. Одним з понять квазіпрофесійного підходу є «контекстне навчання», сутнісною ознакою якого є моделювання мовою навчальних дисциплін цілісного змісту майбутньої педагогічної діяльності [2].

Кредитно-модульний підхід передбачає ґрунтування освітнього процесу на поєднанні модульної організації навчального процесу та залікових освітніх одиниць (залікових кредитів) для обліку навчального навантаження студента та результатів навчання.

Положення названих форм наукового знання закладають теоретичний фундамент для конструювання інноваційного процесу підготовки майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до надання долікарської медичної допомоги.

Передбачаємо, що підготовка майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до надання долікарської медичної допомоги стане більш ефективною у разі дотримання педагогічних умов:

- визначення цільових орієнтирів навчання майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту у контексті їхньої готовності до надання долікарської медичної допомоги з урахуванням специфіки їхнього виду спорту;
- розширення змісту дисциплін медичного блоку шляхом введення змістових модулів, спрямованих на опанування студентами теоретичними знаннями та практичними навичками, необхідними для надання першої медичної допомоги у невідкладних станах;
- інтеграція набутих знань у додатковому практикумі з надання першої медичної допомоги у невідкладних станах;
- організація віддаленого методичного супроводу процесу навчання надання першої медичної допомоги у невідкладних станах;
- реалізація взаємодоповнюючих методик контролю, орієнтованих на оцінювання знань, вмінь і психологічних якостей майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту, необхідних для надання першої медичної допомоги у невідкладних станах.

Практичного спрямування здійснюваному дослідженню нададуть такі аспекти:

- впровадження в освітній процес змістових модулів дисциплін медико-біологічного блоку, спрямованих на підготовку студентів до надання долікарської медичної допомоги;
- розроблення методичних рекомендацій з підготовки майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до надання долікарської медичної допомоги у невідкладних станах;
- обґрунтування засобів встановлення рівню готовності майбутнього бакалавра фізичної культури і спорту до надання долікарської медичної допомоги.

Висновок. Актуальність формування суб'єктності майбутніх вчителів фізичного виховання в базовій професійній освіті, а також те, що цій проблематиці на сьогодні не приділено належної уваги у наукових публікаціях, обумовили вибір на пряму перспективного дослідження – формування професійної суб'єктності майбутніх учителів фізичного виховання у процесі фахової підготовки».

Список використаних джерел

1. Bandura A. Social foundations of thought and action : a social cognitive theory. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall., 1986.
2. Вербицкий А.А. Компетентностный подход и теория контекстного обучения. М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов Московского государственного института стали и сплавов, 2004. 86 с.

3. Клопов Р. В. Проблема професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту в педагогічній теорії. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія Педагогічні науки: реалії та перспективи*, 2010. № 86. С. 45-51.
4. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. М. : Смысл, Академия, 2005. 352 с.
5. Malmberg Jonna. Tracing the process of self-regulated learning – students' strategic activity in g/n Study learning environment. University of Oulu Graduate School; University of Oulu, Faculty of Education Acta Univ, 2014. P. 142. URL: <http://jultika.oulu.fi/Record/isbn978-952-62-0470-3>.
6. Mahlaela Kedibone I. Teacher assessment for teacher professional development. *Thesis (MEd) Stellenbosch University*, 2012. 99 p. URL: <http://scholar.sun.ac.za/handle/10019.1/71703>.
7. Про вищу освіту: Закон України від 01 липня 2014 р. № 1556-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/print1434870000112510>.
8. Сват'єв А. В. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутнього тренера-викладача до професійної діяльності: автореф. дис. ... докт. пед. н.: спец. 13.00.04. Запоріжжя, 2013. 41 с.
9. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Введено в дію Наказом Міністерства освіти і науки України від 24.04.2019 № 567. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/017-fizichna-kultura-i-sport-bakalavr.pdf>
10. Суцєнко А. В. Теоретико-методичні основи гуманізації педагогічної діяльності вчителя в основній школі : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04. Х., 2004. 42 с.

References

1. Bandura A. (1986). *Social foundations of thought and action : a social cognitive theory*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, USA.
2. Verbitskiy A.A. (2004). *Kompetentnostnyiy podhod i teoriya kontekstnogo obucheniya* [Competence approach and theory of contextual learning]. Moscow, Russia.
3. Klopov R.V. (2010). *Problema profesiinoy pidhotovky maibutnix fakhivtsiv fizychnoho vykhovannia i sportu v pedahohichnii teorii* [The problem of professional training of future specialists in physical education and sports in pedagogical theory]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Serii Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy – Scientific Journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Series Pedagogical sciences: realities and prospects*, 86, 45-51.
4. Leontev A. N. (2005). *Deyatel'nost. Soznanie. Lichnost* [Activity. Consciousness. Personality]. Moscow, Russia.
5. Malmberg Jonna (2014). *Tracing the process of self-regulated learning – students' strategic activity in g/n Study learning environment*. University of Oulu Graduate School; University of Oulu, Faculty of Education Acta Univ. 142 p. URL: <http://jultika.oulu.fi/Record/isbn978-952-62-0470-3>.
6. Mahlaela Kedibone I. (2012). *Teacher assessment for teacher professional development. Thesis (MEd) Stellenbosch University*. 99 p. URL: <http://scholar.sun.ac.za/handle/10019.1/71703>.
7. Pro vyshchu osvitu : Zakon Ukrainy vid 01 lypnia 2014 r. № 1556-VII. [On higher education: Law of Ukraine of July 01, 2014. № 1556-VII.] URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/print1434870000112510>.
8. Svatiev A.V. (2013). *Teoretychni i metodychni zasady pidhotovky maibutnoho trenera-vykladacha do profesiinoy diialnosti*. Abstract of Doctor's thesis. Zaporizhzhia, Ukraine.
9. sport» dlya pershoho (bakalavr'skoho) rivnya vyshchoyi osvity. Vvedeno v diyu Nakazom Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 24.04.2019 № 567 [Standard of higher education in specialty 017 "Physical Culture and Sports" for the first (bachelor's) level of higher education. On: the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 24.04.2019 № 567]. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/017-fizichna-kultura-i-sport-bakalavr.pdf>
10. Sushchenko A. V. (2004). *Teoretyko-metodychni osnovy humanizatsii pedahohichnoi diialnosti vchytelia v osnovnii shkoli* [Theoretical and methodological foundations of humanization of pedagogical activity of a teacher in primary school]: *Abstract of Doctor's thesis*. Kharkiv, Ukraine.

DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2022.3K(147).56
УДК 796.015.52 : 378.018.43

Мартинова Н.П.

кандидат педагогічних наук, доцент,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпро
ORCID: 0000-0002-8234-3968

Горпинич О.О.

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
завідувач кафедри фізичного виховання та спорту
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, м. Дніпро
ORCID: 0000-0002-5682-3861

Могильний І.М.

асистент,